

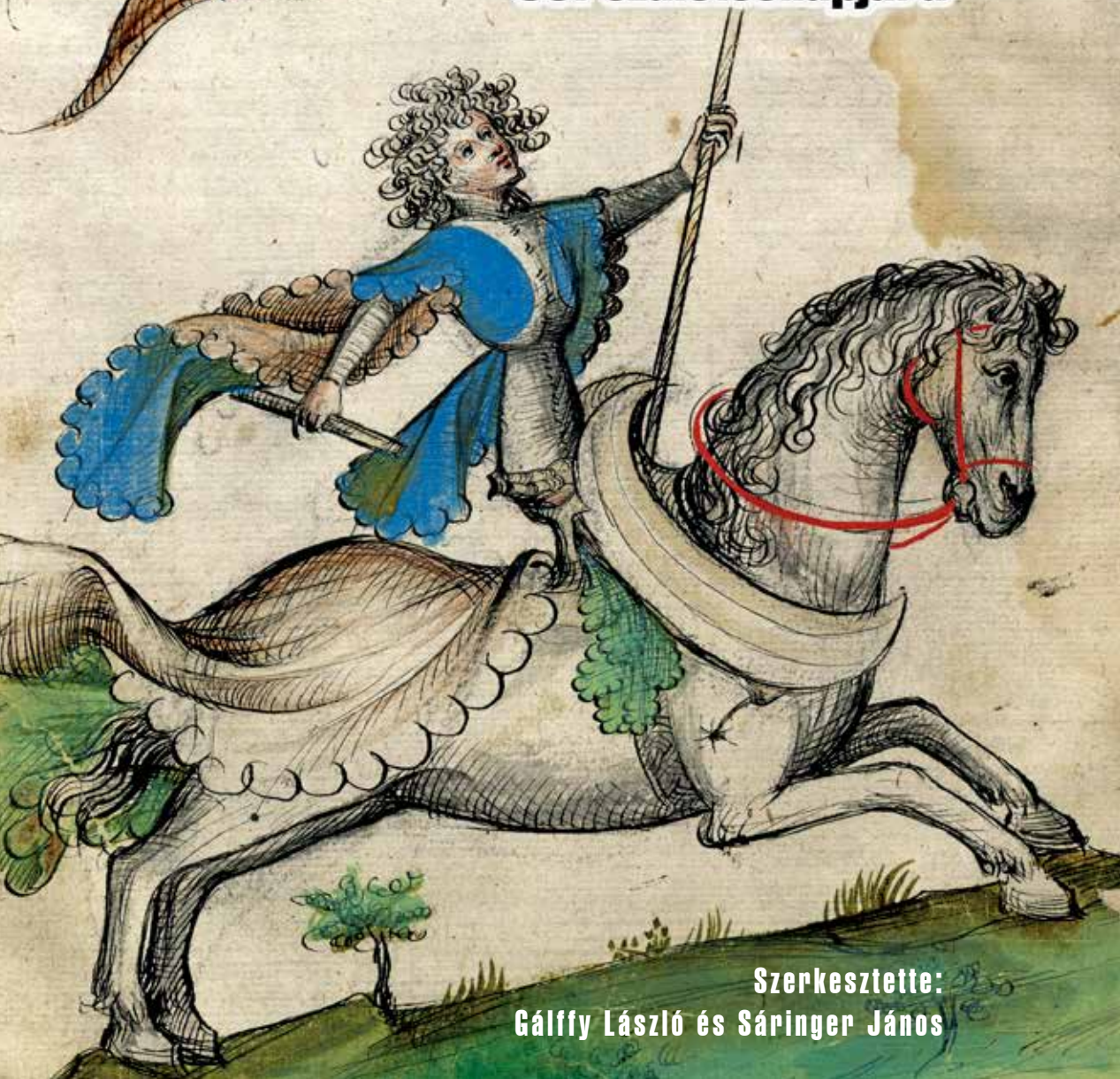
...curus liquidus et. rpatu ruidus spalt et ungre i grommis subliar in p...
...m

Fehér Lovag

Tanulmányok

Csernus Sándor

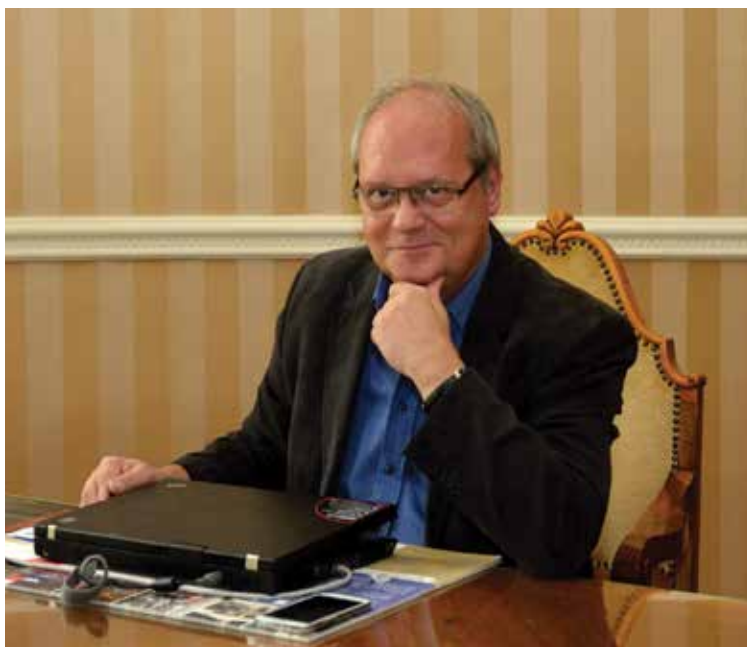
65. születésnapjára

Szerkesztette:
Gálffy László és Sáringer János

Fehér Lovag

Tanulmányok
Csernus Sándor
65. születésnapjára

Szeged, 2015

Szegedi Tudományegyetem
Középkori Egyetemes Történeti Tanszék Kiadványa

A kötet megjelenését támogatták:

Kreatív Európa Nonprofit Kft.

Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Dékánja
Szegedi Tudományegyetem Történeti Intézete
Francia Egyetemi Központ Szeged

A kötet borítóján

a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának hozzájárulásával

Konrad Kyeser: *Bellifortis* című hadtudományi munkájában
található lovag ábrázolása szerepel (Kézirattár 465.).

Köszönjük a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának segítségét.

© a szerzők 2015

© Gálffy László, Sáringer János 2015

ISBN: 978 963 267 270 0

A borítót és a kötetet tervezte: Zsibrita László

Kiadó:

Lazi Kft. kiadása

A kiadásért felel: a kiadó ügyvezető igazgatója

Nyomta és kötötte:

Generál Nyomda Kft.

Felelős vezető: Hunya Ágnes

❖..... TARTALOMJEGYZÉK❖

Sághy Marianne: Ubi tu, ibi et ille: Monica ábrázolása Ágoston Vallomásaiban	15
Székely Melinda: Róma helyett Gothia? A vizigótok Galliában	32
Tóth Sándor László: Árpád fejedelem pajzsra emelése	40
Zimonyi István: A keleti magyarok a 10. századi muszlim szerzőknél	51
Polgár Szabolcs: <i>Turci, turchi</i> népnevek középkori latin nyelvű forrásokban (7–15. század)	58
Font Márta: II. Henrik – Szent István – Bátor Bolesław A regionális kapcsolatok egy birodalmi gyűlés (Hoftag) tükrében: Merseburg 1013	67
Balogh László: II. Basileios bizánci császár <i>türk</i> szövetségesei	86
Kovács Szilvia: A kunok két 13. századi nyugati lovag szemével	100
Marcabru keresztes éneke Rajnavölgyi Géza fordításában	109
Ferenc Tóth: Villard de Honnecourt et l'église de Ják	112
Petrovics István: A középkori Pécs fejlődésének sajátosságai és a város helye az ország településhálózatában	117
Szalontai Csaba: Az első francia lovag Szegeden. Milyen volt a város 1433-ban Bertrandon de la Brocquiére utazásakor?	124
Galamb György: Eretnekség és inkvizíció Dél-Magyarországon	139
Györkös Attila: „Milyen segítséget lehet remélni egy magyar királytól?” Franciaország és Közép-Európa kapcsolatai az 1460-as évek elején	152
Novák Veronika: Halál Párizsban – elmúlás és erőszak a 15–16. századi francia krónikákban	162
Seláf Levente: A trójai eredet mítosza és Magyarország Olivier de la Marche <i>Emlékirataiban</i>	175
Attila Bárány: Les représentations de l'Ordre de Saint-Michel en Hongrie	182
Draskóczy István: Krakkó–Buda–Kassa és Árva megye a 16. század elején (Szempontok Buda és Krakkó gazdasági kapcsolataihoz)	200

Monok István: Magyarország és a magyarok az elszászi könyvkiadásban, 1482–1621 (Változások a kiadói politikában – változó országkép)	212
Ötvös Péter: ubi sunt?	231
Jean Bérenger: Relations triangulaires et réformes religieuses aux XVI ^e –XVII ^e siècles	235
Varga Beáta: Ukrajna „felfedezője” – Guillaume Levasseur de Beauplan (?1595–1685)	251
Károly Kecskeméti: La Philanthropie, courant éclairé et libéral, 1765–1865.	260
Pászka Imre: A piaci rendszer struktúrái	273
Marjanucz László: A Temesi Bánság történetének újabbkori magyar historiográfiája	290
Pál József: Gátlások nélkül (Mozart: Don Giovanni)	303
Penke Olga: Igazság, jog, tolerancia, emberség Voltaire: <i>Le Prix de la justice et de l’humanité</i> című művének magyar fordítása 1791-ből	312
Kövér Lajos: Az ipari és a hadi művészet emberei a 18. századi Magyarországon	324
Kökény Andrea: Egy párizsi Amerikában. Frédéric Gaillardet utazása Texasban	334
Noël-Yves Tonnerre: Une œuvre engagée, l’histoire de la Hongrie de Charles-Louis Chassin.	344
Deák Ágnes: „ül a Nagy Napoleon Császári Tronjában” A „forradalmi ima” műfajának szerepe Magyarországon a 19. század közepén	352
Ferwagner Péter Ákos: Paul (Bulusz) Noujaim és Nagy-Libanon eszméje (1908–1919): egy nemzetépítés sajátosságai és lehetőségei.	359
Ignác Romsics: La Hongrie et la question nationale en 1918–1919.	371
Fischer Ferenc: Francia–német katonai rivalizálás Dél-Amerikában az 1920-as években	381
Tverdota György: Sept Hiboux	396
Ablonczy Balázs: A Párizsi Magyar Intézet kezdetei Molnos Lipót igazgatósága (1927–1943)	403

A. Sajti Enikő: „Hideg emlékezet”, vagy befogadó emlékezetkultúra? A magyar történetírás a partizán megtorlásokról.....	422
Anderle Ádám: Sans Briz vagy Perlasca? Polémia a spanyol követség zsidómentő akcióiról	430
Vukman Péter: Josip Broz Tito jugoszláv államfő 1956-os párizsi látogatása a Foreign Office iratainak tükrében	436
J. Nagy László: Algéria 1962, a szocialista opció nemzeti gyökerei	446
Kiss Barnabás: A külkapcsolatok alkotmányjogi szabályozásának egyes kérdései.....	450
Géza Szász: Diplôme national et thèse en co-tutelle. Un exemple de l'internationalisation de la recherche	456
Nagy Miklós: Európai parlamenti választások 2014-ben A Nemzeti Front sikere Franciaországban	461

A KELETI MAGYAROK A 10. SZÁZADI MUSZLIM SZERZŐKNÉL

A Dzsajháni-hagyomány magyar fejezete a 9–10. századi magyar történet egyik fontos forrása, amelynek a rekonstrukciójában az utóbbi időben jelentős előrehaladás történt.¹ A leírás elején a hagyomány több szerzőjénél, Ibn Ruszta, Gardézi és al-Bakri művében arról esik szó, hogy a magyarok első határa a besenyők és a volgai bolgárok eszkel törzse között van.² Később a szövegben arról ír a szerző, hogy a magyarok Róm-tenger partján élnek két folyó között, amelyeket Dunának és Etilnek neveznek. Ez utóbbi terület vonatkozásában a kutatás egyértelműen a Fekete-tengertől északra lakó magyarokra gondol. Az értelmezés kapcsán felmerült, hogy két különböző lakóhelyről van szó, de olyan elképzelés is van, hogy a szerző egy nagyobb összefüggő területre gondolt. Azonban az sem egyértelmű – amennyiben két különböző területről beszélünk –, hogy ezek kronológiailag hogyan viszonyulnak egymáshoz.

Minorsky a Hudúd al-Álam angol fordításához fűzött megjegyzéseiben azt írja, hogy a Dzsajháni-hagyományt képviselő Ibn Ruszta, Gardézi és al-Bakri földrajzi képe homályos, mivel a két magyar területet, amelyről különböző forrásból vannak értesülései, úgy fűzi össze, mintha az az Urál területétől húzódna a Fekete-tengerig.³ Kristó egy olyan megoldást javasolt, ami szerint a magyarság többsége a Fekete-tenger közelében élt, de „a magyar szállásterület még 880 táján is korridorszerűen elnyúlhatott a Volgáig, s ott az elvékonyodó északi határ érintkezett a volgai bolgárok (kiváltképpen a székelyeknek tekinthető ’.sz.k.l-ek) és a besenyők országával. Nem kizárt arra gondolnunk, hogy a Volga–Káma vidékétől az Etelközig vezető, a magyarok szállásterületének számító folyosón 830 után is folyamatosan érkezhettek a déli vidékekre mind finnugor nyelvű magyar, mind pedig török ajkú volgai bolgár (elsősorban székely) és baskír néptöredékek.”⁴

¹ Göckenjan, Hansgerd–Zimonyi, István: *Orientalische Berichte über die Völker Osteuropas und Zentralasiens im Mittelalter. Die Ġayhāni-Tradition*. Wiesbaden, 2001; Zimonyi István: *Muszlim források a honfoglalás előtti magyarokról. A Ġayhāni-hagyomány magyar fejezete*. Magyar Őstörténeti Könyvtár XXII. Budapest, 2005.

² Ibn Ruszta: „A besenyők országa és a bolgárok közé tartozó .sz.k.l-ek országa között van a magyarok határai közül az első határ.” Gardézi: „A bolgárok országa és a szintén a bolgárok közé tartozó .sz.k.l-ek országa között van a magyarok határa.” Al-Bakri: „Ők a besenyők országa és a bolgárok közé tartozó .sk.l országa között vannak.” Abulfida: „Az egyik író szerint a magyarok országa a besenyők országa s a bolgárokhoz tartozó al-aszk.k országa között fekszik.” *A honfoglalás korának írott forrásai*. Olajos T., H. Tóth I., Zimonyi I. közreműködésével szerkesztette Kristó Gy. Szeged, 1995, 32, 33, 39. Továbbiakban HKÍF.

³ Minorsky, Vladimir: *Ĥudūd al-Ālam ‘The Regions of the World’ A Persian Geography 372 A. H. -982 A. D. Translated and explained by V. Minorsky*. London, 1937, 319.

⁴ Kristó Gyula: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Budapest, 1980, 145; Vö. Kristó, Gyula *Hungarian History in the Ninth Century*. Szeged, 1996, 170.

Czeglédy a muszlim földrajzi irodalomban szereplő első határ kifejezést (*awwalu ḥaddin*) elemezte és számos példát is idézve megállapította, hogy az *awwalu ḥaddin* 'első határ' párja az *āhiru ḥaddin* 'utolsó határ' és egy ország területi meghatározásánál a két szélső határt szokták így megadni. Miután a Dzsajháni szövegben még egy meghatározás is szerepel: „Egyik határunk a Rüm-tenger”, így bizonyos értelemben ez úgy interpretálható, hogy van egy másik határunk is. Ezért Czeglédy nyelvi és tartalmi megfontolásokból inkább arra következtet, hogy egy magyar terület leírásával lehet dolgunk. Ugyanakkor megjegyzi, hogy Dzsajháni földrajzi képe ennek ellentmond, ugyanis Volga alsó folyásának vidékén laktak a kazárok, tőlük északra a burtászok majd a volgai bolgárok következnek, így gyakorlatilag a besenyők és magyarok között nem lehetséges a közvetlen szomszédság.⁵ Czeglédy az ellentét feloldására következőket javasolta: „Dzsajháni forrásában ugyan világosan a magyarok besenyőkkel határos baskíriai hazájáról volt szó, azonban ő azt gondolta, hogy ez a terület összefügg a magyarok másik hazájával (nem véve figyelembe az általa kivonatolt tudósítás földrajzi tanulságait), vagy pedig túlságosan röviden és emiatt kétértelműen kivonatolt.”⁶ **(Lásd 1. térkép)**

Amennyiben két területet tételezünk fel, akkor alapvetően három elképzelés köré csoportosíthatjuk az eddigi magyarázotokat.

Pauler szerint az első határ kapcsán említett magyar terület Baskíriával azonosítható.⁷ Czeglédy tette fel a kérdést, hogy értelmezhető-e az első határ első területként, ugyanis a *ḥadd* eredetileg valaminek a szélső pontját jelenti, de többes számú alakja gyakran jelent területet. Mivel az első határ egyes számban van, az első terület jelentés kizárható, így az első haza, vagy baskíriai őshaza értelmezés helytelen.⁸ Ezt erősíti még, hogy a Dzsajháni-hagyomány alapvetően nem egy történetet mesél el, mint például VII. (Bíborbanszületett) Konsztantinosz magyar fejezete, hanem kereskedők és diplomaták adataiból összeállított leírás a honfoglalást megelőző évtizedekből.

Egy újabb értelmezési lehetőség is felmerülhet, ugyanis két egymástól független fel-tételezés is olvasható, azzal kapcsolatban, hogy a magyarokat a 9. század folyamán a kazárok áttelepítették a Volgától keletre. Mindkettőnek az a célja, hogy választ adjanak arra a kérdésre, hogyan szakadtak ketté a magyarok a kangar támadás következtében.

Várady szerint a magyarok szállásterülete 875 tájáig a Krímtől nyugatra, a Dnyeper alsó folyásánál lehetett, majd a kazárokhoz kötődő szerződéses viszonyból adódóan a 870-es években második felében áttelepítették őket a Kazár Birodalom keleti végeire a besenyők elleni védekezés céljából. Ez a szállásterület lehetett Levédia, ami az Ural és Volga folyó között a Kis- és Nagy Uzeny folyó vidékére lokalizálható. Levédiában a magyarok csak három évet maradtak, ugyanis a kangar-besenyő támadás következtében

⁵ Czeglédy Károly: *Magna Hungaria. Századok* 77(1943), 277–306, 293–299.

⁶ Czeglédy: *Magna Hungaria* i.m., 298–299.

⁷ Pauler Gyula: *A magyar nemzet története Szent Istvánig*. Budapest, 1900, 243–244.

⁸ Czeglédy: *Magna Hungaria* i.m., 296–297, 299.

az egyik részük, a szavartói a Kaszpi-tenger keleti partja mentén Horaszánba költözött, míg a többség visszaköltözött korábbi lakhelyére.⁹

Kristó Gyula és Makk Ferenc legutóbb úgy vélte, hogy 840 és 854 között a magyarok kazár fennhatóság alatt éltek a Dontól nyugatra lévő szállásterületeiken, ahonnan őket, vagy csak egy részüket áttelepítették a Kazár Birodalom keleti szélére, a Volga vidékre. Itt érte őket a besenyő támadás 854 előtt.¹⁰ Ezek szerint a magyarság, vagy egy része a 840-es években vagy a 870-es években élhetett a Volgától keletre a volgai bulgárok és a besenyők között, amiről kereskedők készíthettek feljegyzéseket.

A volgai bulgárok közelében élő magyar népességről a 10. század elejétől már biztosan vannak adataink. Feltehetően már a 9. század végétől ezen a területen tartózkodhattak azok, akiket a 'keleti' magyaroknak neveznek. Őket találta meg Julianus a 13. században a Volga–Káma vidékén a mongol hódítás előtt. Fodor szerint e csoport régészeti emlékeit a Bolsije Tyigani-i temetőben találhatjuk meg.¹¹ Mindazonáltal mai napig vitatott, hogy ez a keleti magyarság mikor és honnan érkezett erre a területre. Miután Julianus és az ottani magyarok 1235 táján jól megértették egymást, illetve ez utóbbiak tudták, hogy a nyugati magyarok tőlük származnak,¹² feltételezhető, hogy az elszakadás inkább a 9. századra tehető. Tehát a magyarok első határa alapján a Volgától keletre lokalizálható terület utalhat a keleten maradt magyar töredékre és ez az adat 895 után is érvényes, így lehet honfoglalás utáni betoldás is Dzsaháni szövegébe.¹³

A magyarság két lakóhelyéről egyértelmű tudósítást a Balhi-hagyomány őrzött meg. Balhi az arab földrajztudományon belül a térképészet egyik kiemelkedő alakjának tekinthető, aki térképekhez magyarázatokot is fűzött, 934-ben halt meg. Az ő munkáját továbbfejlesztette Isztahri, majd az ő térképészeti művét Ibn Haukal dolgozta át és tökéletesítette.¹⁴ Isztahri és Ibn Haukal munkája ránk maradt, és a Kazár-tengerhez (Kaszpi) írott fejezetben írnak a magyarokról basdzsirt néven: „Két fajtájuk van. Az egyik fajta a guzzok végein, a bolgárok mögött lakik. Azt mondják, hogy számuk vagy 2000 ember. Erdeik védelmében élnek, ezért nehezen támadhatók. A bolgárok alattvalói. A másik basdzsirtok a besenyőkkel határosak. Mind ők, mind pedig a besenyők

⁹ Várad, László: Revision des Ungarn-Image von K. Porphyrogenetos: *Byzantinische Zeitschrift*, 82(1989), 22–58.

¹⁰ Kristó Gyula–Makk Ferenc: *A kilencedik és tizedik század története*. Szeged, Pannonica Kiadó, 2001, 46, 63.

¹¹ Fodor István: Bolgár-török jövevényszavaink és a régészet. In: *Magyar őstörténeti tanulmányok*. Szerk.: Bartha A.–Czeglédy K.–Róna-Tas A. Budapest, 1977, 109–114.

¹² Julianus barát és a Napkelet fölfedezése. Szerk.: Györffy Gy. Budapest, 1986, 68.

¹³ Zimonyi: *Muszlim források i.m.*, 67.

¹⁴ Kmoskó Mihály: *Mohamedán írók a steppe népeiről*. Földrajzi irodalom. I/1. Szerk.: Zimonyi I. Magyar Őstörténeti Könyvtár 10. Budapest, 1997, 73–76; Gerald r. Tibbetts, The Balkhi School of Geographers. In: *The History of Cartography, Volume 2, Book 1 Cartography in the Traditional Islamic and South Asian Societies*. Edited by J. B. Harley and David Woodward. Chicago, 1992, 108–136. http://www.press.uchicago.edu/books/HOC/HOC_V2_B1/HOC_VOLUME2_Book1_chapter5.pdf

türkök, és határosak a bizánciakkal.”¹⁵ A szöveget általában úgy értelmezik, hogy az első fajta a keleti magyarokra vonatkozik, mégpedig a 10. században, ugyanis a besenyők helyét a guzzok, azaz az oguzok foglalták el 890-es évek közepén, míg a besenyők és bizánci szomszédság egyértelműen a Kárpát-medencében élő magyarsággal kapcsolható össze.¹⁶ Balhi tehát amellett, hogy két magyar területről tud, egyben a baskír-magyar rokonság első teoretikusa, miután baszdsirt nevet használja a magyarokra.

Balhi kapcsolatba állt Dzsajhánival, hiszen a *Fihriszt*ben olvasható a következő bejegyzés: „Abu Ali al-Dzsajháni, Naszr ibn Ahmed vezíre, járadékokat adott, amelyből rendszeresen részesültem, de mikor az áldozatokról és áldozati állatokról szóló könyvemet tollba mondtam, megvonta tőlem.”¹⁷ Ebből az következik, hogy Dzsajháni ismerhette Balhi műveit és rendelkezésére állhatott egy Balhi által összeállított térkép-gyűjtemény is.

Többek között ez adta az ötletet, hogy érdemes megvizsgálni a Balhi-hagyomány térképanyagát. A legkorábbi, muszlim kéziratban megmaradt térkép-gyűjtemény Ibn Haukal földrajzi könyve, amelyet Topkapi Saray Könyvtárában (Isztanbul) őriznek (A3346) és 1086-ra datálnak. Az eredeti térkép 980 táján készülhetett. A Földet ábrázoló térkép benne van a Ibn Haukal művének kritikai kiadásában és magyar kísérszöveggel én is megjelentettem.¹⁸ Szántó Richárd kollégám készítette el erről a térképről az Európára vonatkozó részletet. A Földet az Óceán veszi körbe. Az Óceánból ered a Róm tenger, azaz a Földközi-tenger, amelynek északi partján egymás után következnek Andalúzia, Itália és a görögföld különböző részei. A Földközi-tengerből észak felé egy öböl vagy inkább csatorna indul, melynek nyugati partján van Konstantinápoly, amely a Róm Birodalomnak (Bizánci Birodalom) a központja. A csatorna aztán átszeli szakálbák (szlávok), majd Góg és Magóg földjét majd az Óceánba torkollik. A Róm tengertől keletre van egy másik tenger, a Kazár-tenger (Kaszpi), amibe az Etil folyó (Volga) ömlik. A folyó három ágból egyesül. A keleti a kimekek és az oguzok között képez határt, a középső ág északon nyugat felé kanyarodva a Konstantinápolyi öbölből vagy inkább csatornából veszi kezdetét, míg a nyugati ág a rusz és burtász, illetve a bulgár és baszdsirt vidékek közötti határfolyó. **(Lásd 2., 3. térkép)**

Feltűnő, hogy a térkép a Bizánci Birodalmon túli és az iszlám világgal közvetlenül nem érintkező területekről vagy nem rendelkezik adatokkal, vagy ha igen, akkor azok pontatlanok. A Fekete-tenger nem szerepel, így egész Közép- és Nyugat-Európa

¹⁵ *Opus Geographicum auctore Ibn Haukal*. Ed. J. H. Kramers. Lugduni Batavorum, 1939, 396; Kmoskó Mihály: *Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom. I/2*. Szerk.: Zimonyi I. Magyar Őstörténeti Könyvtár 13. Budapest, 2000, 79–80; HKÍF, 50.

¹⁶ Czeglédy: *Magna Hungaria* i. m., 290.

¹⁷ Flügel, Gustav: *Kitāb al-Fihrist*, I-II. Leipzig, 1871-1872, I, 138; II, 56; Kmoskó I/1, 58.

¹⁸ *Opus Geographicum auctore Ibn Haukal*, 8–9; Zimonyi: *Muszlim források* i.m., 158–160. Színes facsimile kiadása: Fuat Sezgin, *Geschichte des arabischen Schrifttums. Band XII. Mathematische Geographie und Kartographie im Islam und ihr Fortleben im Abendland. Kartenband*. Frankfurt am Main, 2000, 32.

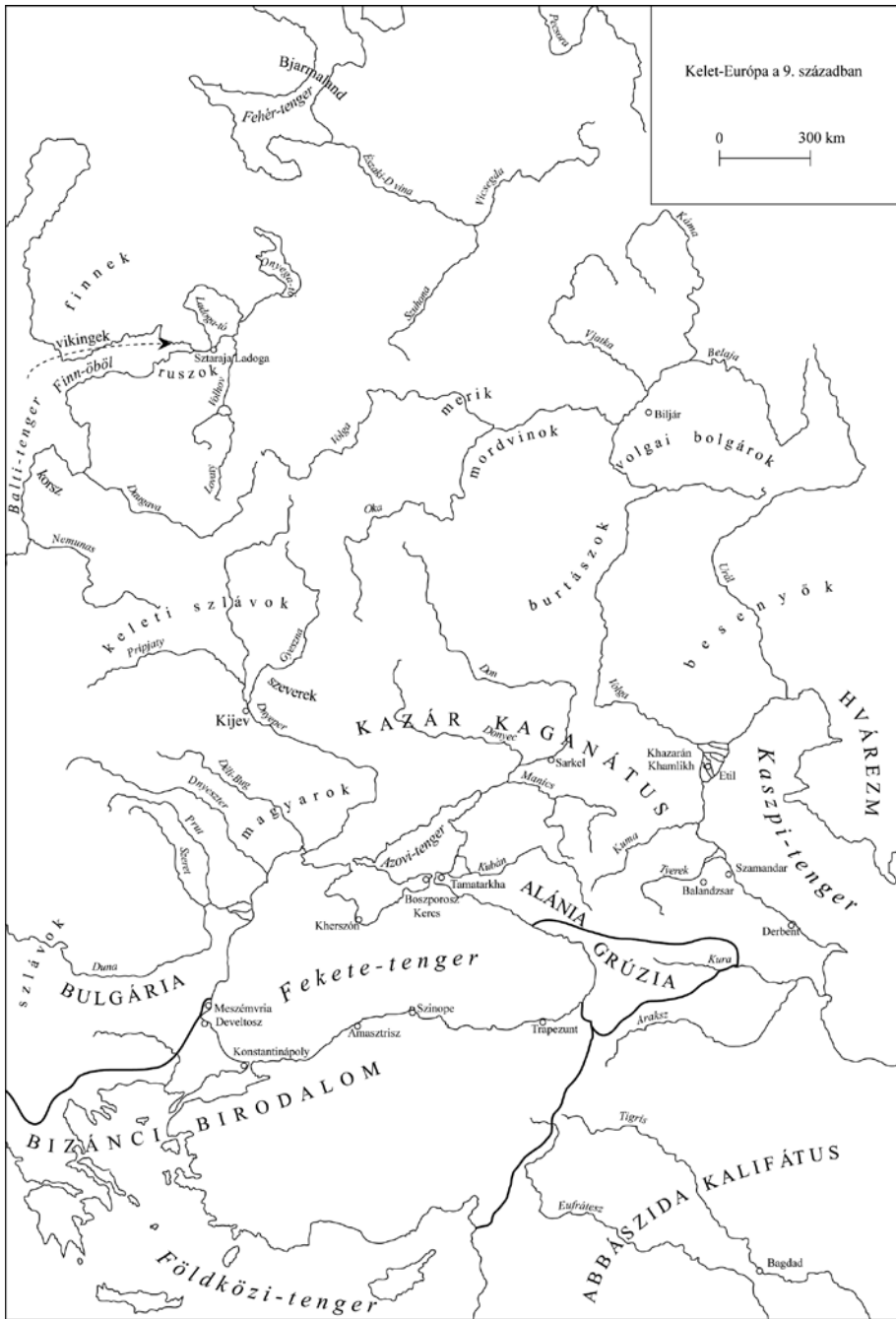
gyakorlatilag fehér folt. Ez azt jelenti, hogy a magyarok, azaz basdzsirt és a dunai bolgárok, azaz bulgár földrajzi helyzete bizonytalan, vagyis nem a Kárpát-medence, vagy a Balkán területén ábrázolják őket, hanem a Bizánci Birodalomtól keletre. Ugyanígy a Volgán észak felé haladva a kazárok és burtászok után a rusz terület keletrebbre helyezkedik el, mint a volgai bolgárok, akiket bulgár néven említenek.

Ezek után, ha a térképen megkeressük a magyarokat, akik basdzsirt néven szerepelnek, akkor azt látjuk, hogy északi szomszédjuk a bulgár, akiket a volgai bolgárokkal azonosíthatunk, míg déli határukon a besenyők vannak. Őket viszont délről a dunai bolgárok határolják, akik szintén bulgár név alatt szerepelnek a térképen. Felmerül, hogy Dzsajháni talán egy ilyen térkép alapján állította azt, hogy a magyarok első határa a volgai bolgárok eszkel törzse és a besenyők között van. Tisztában vagyunk a nehézségekkel, ehhez ugyanis egyrészt azt kellene feltételezni, hogy Dzsajháni azonosította a Balhi-hagyományban a basdzsirt alakban szereplő magyarokat az általa használt *m.dzsf.r* nevezetű néppel. Másrészt pedig már a Balhi térképén is az Ibn Haukálnál fennmaradt részleteknek kellene szerepelnie.

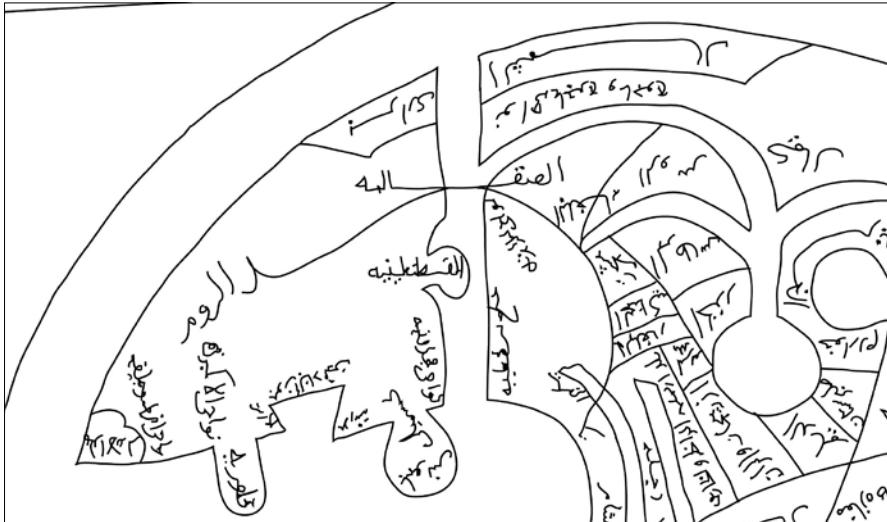
Talán analógiaként említhetjük Jákút földrajzi szótárában a básgird címszót. Jákút megjegyezte, hogy ennek a névnek van básdzsird és básqird formája is, s ez egy ország Konstantinápoly és Bulgária közt. Ezután idézi Ibn Fadlán leírását, aki szerint a básgird a törökök közül az egyik leggonoszabb fajta, akik a Volgától keletre maradt besenyők és a volgai bolgárok között laktak 922-ben. Ezt követően Jákút beszámol arról, hogy Aleppóban találkozott básgirdokkal az 1210-es évek vége felé. Említi, hogy a másik nevük *hunkar*. A címszó végén a távolságok jegyzéke kapcsán hivatkozott még Isztahrira, ahol a básdzsird formát használta.¹⁹ Jákút módszere jól rekonstruálható. A básgird címszó alatt részletesen idézi Ibn Fadlán 922-es leírását a Volgától keletre élő a török népek közé sorolt basgird népről. Őket Jákút azonosnak véli azzal a néppel, amelyről a 13. század elején szerzett információt a magyarországi muszlimoktól. Az összekötő kapocs Isztahri lehetett, aki a basdzsirtok két fajtáját ismeri, egyiket a Volgától keletre, a másikat valahol nyugatra. Így aztán Ibn Fadlán és saját, mintegy háromszáz évvel későbbi adatait, az Isztahrinál olvashatók segítségével Jákút összekapcsolta egy címszó alatt.

Összefoglalásképpen úgy vélem, hogy a Dzsajháni-hagyomány elején található megjegyzés, miszerint a magyarok első határa a volgai bolgárok eszkel törzse és a besenyők között volt, azon értesülések közé tartozik, amelynek eredetének és időrendjének meghatározása nagyon bizonytalannak tűnt. Az a feltételezés, hogy végső soron Dzsajháni ezt az információt egy Balhi térkép alapján állította össze a 10. század elején, tehát a magyar honfoglalást követően, talán magyarázatot ad a magyarok első határával kapcsolatos Dzsajháni passzusra.

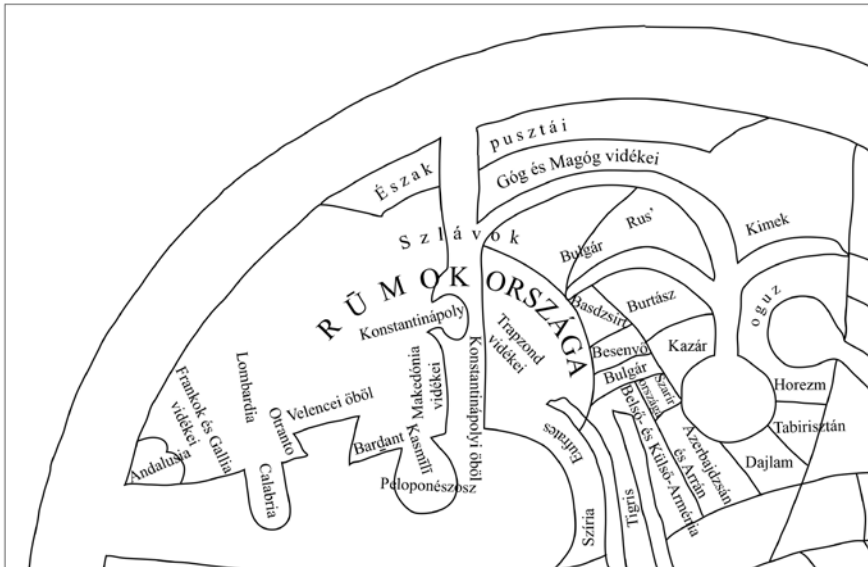
¹⁹ HKÍF, 69–73.

1. térkép Középkori egyetemes történelem (Térképvázlatok gyűjteménye).
Szerk.: Szántó Richárd. Jate-Press. Szeged-Miskolc, 2007, 153.

2. térkép

3. térkép